

Red. prof. dr. sc. Hrvoje Petrić
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb
hpetric@ffzg.unizg.hr

 OPEN ACCESS

 Check for updates

Primljeno/Received: 12. 6. 2025.
Prihvaćeno/Accepted: 27.7.2025.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
DOI: 10.47325/zj.7.8-9.16

UDK 271.2(497.5)(091)

IZ NAJSTARIJE POVIJESTI MANASTIRA PAKRA

Sažetak: U članku su predstavljeni podaci o starijoj povijesti manastira Pakra. Tradicija pokušava početke manastira staviti u doba selidbe srpskopравoslavног stanovništva nakon uspostave osmanske vlasti u Slavoniji, tj. početak druge polovice 16. stoljeća. Iako ne treba isključiti mogućnost da je zaista postojao neki oblik života u to vrijeme, pouzdani podaci ukazuju da je manastir počeo funkcionirati od vremena Velikog bečkog rata (1683.-1699.), doseljavanjem monaha iz razrušenog manastira Mileševo. Nekoliko desetljeća kasnije, oko 1732.-1735., monasi su se iz manastira Pakra preselili u manastir Sveta Ana te je morala biti izvršena obnova manastirskog života nakon 1738. godine te je do 1765. izgrađena nova crkva.

Cljučne riječi: 17. stoljeće, 18. stoljeća, manastir Pakra

Narodna predaja pripisuje osnivanje manastira Pakra hajduku Stamenku Njigomiru koji se, pokajavši se za svoja nedjela, odlučio za pustinjački život i uzeo monaško ime Jovan. Smatra se da je on sebi i subraći podigao kolibe iz kojih se razvio manastir. Dušan Kašić piše: „iako ovo predanje ne mora biti neosnovano, jer je srpskih kolonija bilo u ovom delu Slavonije još i u XV veku, a gusta naselja se formiraju odmah posle konačnog pada Slavonije pod Turke (1543), mi se moramo ipak osloniti na izvore.“¹⁰⁹ Kašić je na taj način nastojao razdvojiti predaju od onoga što govore malobrojni pouzdani povijesni izvori.

U zapisu slavonskog episkopa Petronija Ljubibratića od 26. rujna 1697. spominje se kako je samostan obnavljan. To se dogodilo kada je mitropolit moravski Grigorije u vrijeme selidbe s patrijarhom Arsenijem III. Čрноjevićem došao na područje Pakre gdje se zaustavio i pronašao neku staru crkvu. Zamolio je episkopa Ljubibratića da mu dozvoli obnoviti tu crkvu koja je

¹⁰⁹ Dušan KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, Beograd, 1996., 196–198.

navodno bila iz 1556. godine.¹¹⁰ Ako bi tu godinu uzeli kao pouzdanu, ona možda upućuje na to da je neki oblik monaškog života zaista tada mogao postojati. Iako su dostupni podaci nepouzdati, najvjerojatnije se tradicija s dolaskom pustinjaka Jovana može povezati s doseljavanjem vlašskog pravoslavnog stanovništva u širu okolicu rijeke Pakre sredinom 16. stoljeća. Osim toga, Dušan Kašić donosi podatak, preuzet od Đure Sabe iz 1915., da je prvi iguman 1558. godine bio Teodosije. Kašić dodaje svoju pretpostavku: „Svakako da je to bilo skromno životarenje kome su učinili kraj Turci, koji su u povlačenju ognjem i mačem uništavali sve što bi nam o prošlosti ovog manastira moglo govoriti više od ruševina, koje je našao mitropolit Grigorije.”¹¹¹

Na mogućnost postojanja starijeg objekta upućuje i Berislav Schejbal, koji informira kako je u arheološkom nadzoru tijekom radova na podbetoniranju temelja, koji su imali napukline, na crkvi otkriveno „da su temeljne stope manastirske crkve veće širine od zidova broda, ali i kraće od dužine crkve s apsidom što je vjerojatno uzrokovalo statički debalans uzrokovan i podzemnim vodama. Takve temeljne stope indiciraju postojanje nekog starijeg crkvenog objekta. Štoviše, u dvorištu manastira pronađen je i jedan polukapitel gotičke profilacije koji možda pripada tom objektu, ali je možda i donesen s nedalekog lokaliteta benediktinskog samostana sv. Margarete u Bijeloj.”¹¹²

Vladimir Krasić smatra da „postanje ovoga manastira pada u vreme ljutih ratova turskih, za cara Leopolda I. i za Arsenija Čarnojevića, srpskog patrijarha, kada je u Slavoniji bio vladika Petronije Ljubibratić. Ovaj se poslednji izdavao za vladiku pravoslavnog i govorio je, da je njemu „kormilo crkveno” u Slavoniji predano voljom patrijarha Arsenija III., što nije bilo istina, jer je on bio unijatski vladika i nije priznavao starješinstva patrijarhova.”¹¹³

Čini se da je najveći broj kaluđera došao iz manastira Mileševo, koji su Osmanlije opustošili 1688. godine „te tu mileševski kaluđeri na čelu s arhimandritom Dositejem migrirali na sever čak do Sentandreje, noseći sobom mnoge manastirske dragocenosti i stvari, i neki se zaustaviše evo u Pakri. Postoje razmišljanja da je spomenuti arhimandrit Dositej osnivačem manastira Pakre, a jedan od njegove subraće je 1712. u Rusiji izjavio da je Dositej nakon puštošenja Mileševa sa svojom bratijom našao „pod zaštitom cesarskog veličanstva rimskog a u austrijskoj zemlji, mesto Pakar, na kome su mnogo se zadržavši sagradili drveni manastir Znamenja Presvete Bogorodice koji se zove Pakar”. Ako je taj podatak točan, onda bi prve zgrade bile drvene¹¹⁴, što bi bilo u suprotnosti s prethodno navedenom pretpostavkom o mogućnosti postojanja starije građevine od čvrstoga materijala.

¹¹⁰ Taj je zapis objavio Vladimir KRASIĆ u članku Manastir Pakra, *Stražilovo*, Novi Sad, 1886., 1635.

¹¹¹ KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, 198.

¹¹² Berislav Schejbal, Manastir Pakra, povijest i radovi sanacije // TV prilog HRT-a, stručni konzultant, komentar pred kamerom, 2007.; <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/rad-ostalo/767249#>.

¹¹³ KRASIĆ, Manastir Pakra, *Stražilovo*, 1886., 1634–1635.

¹¹⁴ KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, 198–199.

Nije isključeno da je gradnja crkve podržana od patrijarha Arsenija III. Crnojevića (Čarnojevića) kojemu je kralj Leopold I. Habsburgovac 10. rujna 1695. darovao obližnji posjed Sirač, no patrijarh već u rujnu 1696. moli Ugarsku dvorsku komoru da mu umjesto Sirača dodijeli neki drugi posjed, a kasnije je nekoliko puta ponavljao tu molbu.¹¹⁵

Idući poznati iguman bio je Evlogije, koji je 28. lipnja 1713. pisao mitropolitu Vićentiju Popoviću: „Sami znate kako smo na priskrbnom mestu, ništa nisam zastao krome nešto crkvice... i da znate časni mitropolite što sam ono opijelca imao ono sam u ovoj pustinji poarčio, a što sam haljina s vašim svetiteljstvom stekao ono sam poderao, nego nemojte me se oglušiti starom kakvom rizicom, vladiko svjati, čim li mogo budete”. Iz pisma se vidi teško materijalno stanje. Ni Evlogijev nasljednik, arhimandrit Nikifor Đurišić, nije mogao popraviti materijalnu situaciju.¹¹⁶

Tadašnji život u manastiru „nije bio ni najmanje lak. Daleko u šumi s ono malo obradive zemlje, koliko je imao, nije bilo dovoljno da se prehrani njegovo bratstvo. Zbog toga će se nasljednik igumana Evlogija, arhimandrit Nikifor Đurišić, sa svojim bratstvom obratiti Epi-skopu pakračkom, Nićiforu Stefanoviću (1722–1743) i zamoliti ga da im dozvoli preseliti se u napušteni manastir Svete Ane.”¹¹⁷ To se dogodilo oko 1732. ili najkasnije do 1735. godine.

Preseljenjem monaha u manastir Sveta Ana¹¹⁸, manastir Pakra stoga je kratko bio napušten. U vrijeme druge seobe Srba, kada je patrijarh Arsenije IV. Jovanović Šakabenta (1725. – 1737.) prešao na teritorij pod habsburškom vlašću, našao je manastir sv. Ana u ruševinama. „Iznad krova bejaše izrasla mala bukva i brest; a iznutra behu sve ikone izgrebene. No ikoni matere božje i po obrazu arhandela Gavrila poznao je, da je to bila crkva pravoslavna, te

¹¹⁵ Slavko GAVRILOVIĆ, Ivan JAKŠIĆ, *Izvori o Srbima u Ugarskoj s kraja XVII i početkom XVIII veka*, knj. 1, Beograd, 1987., 258–260, 301, 305, 309, 312, 317, 354, 355–357, 386–387, 394, 455, 513, 580, 696.

¹¹⁶ KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, 199.

¹¹⁷ Luka BOSANAC, *Manastir Pakra u Slavoniji*, Pakrac, 2016., 15.

¹¹⁸ Manastirska crkva svete Ane u Donjoj Vrijeskoj sagrađena je u stilu gotike oko 1412. od strane redovnika pavlina. Napuštena je vjerojatno oko 1542. kada su Osmanlije osvojili ove prostore, a pod njihovom upravom crkva je dosta propala, dok je svod koji je pokrivao brod i svetište pao te je poslije zamijenjen stropom. Prema Draganu Damjanoviću „izvornom izgledu unutrašnjosti svjedoče i danas ostaci rebara”. Pavlini se nikad više nisu vratili u svoj stari posjed. „Samostanske su se zgrade s vremenom urušile, dok je crkva doduše ostala stajati, ali kao ruševina, kako potvrđuje popis takozvane Male Vlaške iz 1702. godine.” Dragan Damjanović smatra kako je Sveta Ana pretvorena u pravoslavnu crkvu početkom 18. stoljeća, „a po nekim tumačenjima prvu njezinu obnovu nakon odlaska Turaka potaknuo je patrijarh Arsenije Crnojević (Čarnojević), koji je imao svoj dvor u obližnjem Siraču. Urušena građevina postala je 1735. (prema nekim tekstovima i prije, 1732.) svojina pravoslavnih kaluđera iz obližnjeg manastira Pakra, koji će se iste (1735. godine) preseliti k obnovljenoj svetoanskoj crkvi koja je time postala sjedištem novog pravoslavnog manastira”. Dragan DAMJANOVIĆ, *Historicistička obnova crkve Svete Ane u Donjoj Vrijeski*, *Scrinia Slavonica*, 9, 2009., 125–126 i tamo navedena literatura.

je dade ponoviti, a malo po tom opet ostane pusta za nekoliko godina”.¹¹⁹ Ako je ovaj podatak točan, on bi mogao upućivati na to da su se u vrijeme osmanske vlasti pravoslavni možda koristili crkvom te u nju stavili ikone čiji su ostaci bili vidljivi početkom 18. stoljeća.

Manastir sv. Ane imao je mnogo dobara: „njiva, livada i šuma. To nam svedoči i jedan zapis u knjizi „Lazarevcu” koja je u manastir Pakru prenesena iz manastira sv. Ane. Uz manastir „bio je prnjavor od pet porodica, koje su držale šest jutara zemlje oraće i dvanaest kosaca livade. Radi tih dobara vodili su kaluđeri mnogo godina raspru sa spahijom daruvarskim, Jankovićem, koji je ta dobra hteo da oduzme od manastira, pa najposle je – pošto je manastir reduciran Pakri 1772. – i uzeo neke zemlje, a neke su pripale selu Vrijeskoj. Svemu tome, vele, bio je kriv vladika Kiril Živković, koji je sve donacije manastira Sv. Anskog izdao spahiji, samo da mu ovaj namesti nekog rođaka njegovog u zvanje kod tadašnje zemaljske vlade”.¹²⁰ Manastir svete Ane postojao je tek četiri desetljeća te je ukinut „za vrijeme redukcije manastira u Karlovačkoj mitropoliji (1774–77.) jer nije imao dovoljno monaha, te je pripojen manastiru Pakri.¹²¹

Manastir Pakra je ponovno stavljen u funkciju u vrijeme habsburško-osmanskog rata 1737. – 1739., kada je došlo do napuštanja pravoslavnog manastira Gomionica u Bosni pa su kaluđeri predvođeni igumanom Pahomijem (umro 31. ožujka 1738.)¹²² i njegovim namjesnikom Gavrilom Davidovićem uspjeli prijeći u Slavoniju pa „dođu meseca oktobra 1738. u Pakrac, tadašnjem vladici Ničiforu Stefanoviću, i stanu mu se moliti, da im dade kakvo mesto za prebivanje. Ovaj im odredi, s pristankom sv. Anskih kaluđera, opustelu Pakru, koju oni ponove i tako opet propoja u slavu božju i na čast vere pravoslavne.”¹²³

U ovom manastiru jedno je vrijeme djelovao Visarion Saraj, koji je rođen oko 1714. vjerojatno u Majdanu kraj današnjeg Mrkonjić-Grada u Bosni i Hercegovini. Godine 1732. otišao je u Svetu zemlju i tamo se zamonašio. Nakon povratka sedam godina služio je u manastiru

¹¹⁹ KRASIĆ, *Manastir Pakra, Stražilovo*, 1886., 1636.

¹²⁰ KRASIĆ, *Manastir Pakra, Stražilovo*, 1886., 1637–1638. Kiril Živković bio je episkop pakrački od 1786. do 1807. godine.

¹²¹ Dvadesetak godina kasnije (1798.) pakrački episkop Kiril Živković, na teritoriju čije se dijeceze nalazila crkva svete Ane, oduzeo je ovu građevinu manastiru i podložio je obližnjoj parohiji u Bastajima. Bastaški parosi s vremenom su dosta zapustili crkvu. Nakon što su 1818. ukinuli tradiciju služenja službe na blagdan svete Ane, neki su je navodno koristili i kao sjenik, te za zatvaranje stoke. U takvom je stanju crkva stajala sve do 1848. kada su se na inicijativu naroda iz okoline u njoj ponovno počela održavati bogoslužja. Ovakvo se stanje održalo samo četiri godine, budući da se dio krova crkve urušio 1852., pa je građevina morala ponovno biti zatvorena. Urušavanje krova na Svetoj Ani 1852. godine bit će osnovni povod prve njezine obnove u 19. stoljeću, što je realizirano tek 1861. godine”. DAMJANOVIĆ, *Historicistička obnova crkve Svete Ane u Donjoj Vrijeski*, 126–127.

¹²² KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, 200.

¹²³ KRASIĆ, *Manastir Pakra, Stražilovo*, 1886., 1655–1656.

Pakra kao jerodakon, a tamo je bio rukopoložen i u čin jeromonaha. Godine 1742. po nalogu patrijarha Arsenija IV. Jovanovića Šakabente otišao je u Banat i Erdelj kako bi pomogao otpor pravoslavnih vjernika koji su bili pod pritiskom prihvaćanja crkvene unije. Ugarske vlasti su ga 1744. uhitile te je bio zatvoren na više mjesta i na kraju je umro u Kufsteinu u Tirolu, najvjerojatnije 1745. godine. Rumunjska pravoslavna crkva kanonizirala ga je 1950., a to je potvrdio i Sveti arhijerejski sabor Srpske pravoslavne crkve 1962. godine. Godine 2011. u obnovljenom dijelu konaka utemeljena je kapela, koja mu je i posvećena.¹²⁴ Luka Bosanac, pozivajući se na vladiku Nikolaja Velimirovića, piše da je Visarion Saraj u manastiru Pakra služio 13 godina,¹²⁵ no to je nemoguće jer je Pakru napustio najkasnije 1742., a da je služio 13 godina, onda bi to značilo da je došao 1729. godine, tj. prije odlaska u Svetu zemlju gdje se zamonašio. Ako je služio sedam godina prije 1742., onda bi značilo da je sa službom počeo oko 1735. Kako je manastir Pakra u to vrijeme bio napušten, najvjerojatnije se pridružio kaluđerima u manastiru sv. Ana, no nije isključeno da se vratio u manastir Pakru nakon doseljenja nekadašnjih kaluđera iz manastira Gomionica i njihovih nasljednika.

Kaluđeri manastira Pakra vršili su parohijske dužnosti u selima Bijela, Borci (Borki), Markovac i Pakrani, o čemu im je na osnovi zatečene situacije pakrački episkop Arsenije Radivojević 22. studenoga 1759. izdao gramatu. Osim toga, uz manastir Pakra postojala je manja kolonija monahinja koje su živjele u ćelijama udaljenima oko 300 metara od manastira. Od monahinja koje su tamo obitavale do 18. stoljeća poznata su imena Marije iz 1708. i Simone koja je umrla 1754. i čiji nadgrobni spomenik postoji i danas na manastirskom groblju.¹²⁶ Godine 1764. tamo su živjele ove monahinje: „Marta (bilo joj je tada 45 godina), Jelisaveta (25 godina) i Simona (50 godina)”.¹²⁷

Najprije je 1759. – 1761. sazidana grobljanska kapela sv. Nikole, a od 1761. počinje se graditi velika manastirska crkva,¹²⁸ i to na ostacima starije crkve čiji je dio temelja pronađen 2007. godine.¹²⁹

Crkva manastira Pakra „posvećena je Vavdenju Bogorodice, a zbor se ovde kupi četiri puta u godini: na Nikoljdan (9. maja), na Preobraženje, na Vavdenje i na sv. Teodora Tirona. Ozidana je godine 1765, osim kule, a god. 1769 dovršena je i kula (koja je visoka 36 metara). Godine

¹²⁴ Ioanichie Bălan (arhim.), Sfântul Visarion Mărturisitorul (1714-c. 1745), u: *Patericul românesc. – ediția a V-a. – Editura Mănăstirii Sihăstria*, 2005., str. 262–263; BOSANAC, *Manastir Pakra u Slavoniji*, 15–16.

¹²⁵ BOSANAC, *Manastir Pakra u Slavoniji*, 15.

¹²⁶ KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, 204, 206–207.

¹²⁷ KRASIĆ, *Manastir Pakra, Stražilovo*, 1886., 1634.

¹²⁸ KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, 206.

¹²⁹ BOSANAC, *Manastir Pakra u Slavoniji*, 44.

1765. junija 30. osvetio je ovu crkvu Arsenije Radivojević, vladika Pakrački.” Crkva je stradala u nevremenu 1769. i 1780. Dana 24. svibnja 1780. vjetar je bacio krov s glavne manastirske crkve i kapele te ostalih manastirskih zgrada, o čemu u ljetopisu manastira piše: „I tako toga ljeta Bogu popustivši burja i vihor strašan pride od zapadnija strani so strašnimi molnijami i gromovi i prezjelnim i velikim gradom, ne samo na svojatuju obitelj našu, no i na mnogija gradovi i vesi i sela v Slavoniji i po Ungariji i Bačkoj i Sremu i mnogi manastiri togda od tjeja bjedi (ili rešči ot posješćenija božija) postradaša, i v to više pomjanuto ljeto mjesjaca maja 24 v 3 časa i pol popoldne, tako strašna burja vjetrena prijde na svjatuju siju obitelj i mnogo v razoreniji zdanih tšćeti učini. V kelijah i v štalogah v vinogradijeh i ovoštah iz temelja izokrenjajemim mnogim, i do togo došlo da i krov s crkve velike i male nuždeju pohišćen snimljen biti i krsti čestni sverhu tornov sogbeni i neispravljeni tako trajahu do ljeta 1785. i togo ljeta mjesjaca julija 28 ispravno paki dvižen pri čestnjejšemu g. jermonahu igumenu Gerasimu Radojičiću i s proćim bratstvom čres Joana Djakovića pilitaora žitelja daruvarskoga”.¹³⁰

Kaluđeri manastira sv. Ane smatrali su se vlasnicima dobara manastira Pakra sve do 5. rujna 1743. kada su manastir Pakra sa svom imovinom predali kaluđerima koji su se doselili iz manastira Gomionice.¹³¹ Nekoliko mjeseci prije, 13. svibnja 1743., carska komisija pod vodstvom baruna Engelshofena dodijelila je manastiru Pakra, tj. igumanu Davidoviću i njegovoj subraći, zemljište oko manastira koje su oni iskrćili kao i 15/24 baštine s četiri kuće u zaseoku Dobra Kuća u komorskom distriktu Podborje. Još prije toga, 1741. manastir je kupio dvije motike vinograda od Nikole Opsenice iz Bijele za 22 forinte. Godine 1744. od Simeona Radulovića iz Bijele kupljeno je šest motika vinograda za 10 forinti, a potom i još neki posjedi. Početkom 1749. posvjedočene su točne granice manastirskih zemalja, a širenje posjeda nastavljeno je kupnjom zemljišta kao primjerice 1759. kada je manastir za 30 forinti i jednu dvogodišnju junicu kupio četiri motike vinograda od Stojana Radulovića iz Bijele. Širenje posjeda nastavljeno je tako da su sredinom 19. stoljeća u vlasništvu pakranskih kaluđera bila 102 jutra zemlje na deset parcela oko manastira, 16 parcela u Bijeloj i Podborju te sedam parcela u Jovanovcima.¹³²

U crkvi se nalazi i vrijedan ikonostas koji je slikao Vasilije Ostojić 1779. godine, koji je za taj posao dobio 1673 forinte, a u to vrijeme je u manastiru Pakri boravio i slikar Lazar Sredanović iz Somobora pa nije isključeno da je on bio jedan od Ostojićevih suradnika pri izradi ikonostasa. Drvorezbarske radove je izveo Jovan Djaković iz Podborja (Daruvara).¹³³

¹³⁰ Originalni tekst zapisa iz ljetopisa donosi KRASIĆ, Manastir Pakra, *Stražilovo*, 1886., 1657–1659.; KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, 207.

¹³¹ KRASIĆ, Manastir Pakra, *Stražilovo*, 1886., 1656–1657.

¹³² KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, 201–204.

¹³³ KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, 216; BOSANAC, *Manastir Pakra u Slavoniji*, 62–63., a u daljnjem tekstu je dan detaljan prikaz ikonostasa te osvrt na ostale umjetnine manastira Pakra.

Umjesto zaključka

Ako je vjerovati tradiciji, počeci monaškog života na prostoru manastira Pakra najvjerojatnije se mogu tražiti u vremenu selidbe srpskopравoslavноg stanovništva sredinom 16. stoljeća, no pouzdani podaci ukazuju da je manastir počeo funkcionirati od vremena Velikog bečkog rata (1683.-1699.), doseljavanjem monaha iz razrušenog manastira Mileševo. Nekoliko desetljeća kasnije, između 1732. i 1735., monasi su se iz manastira Pakra preselili u manastir Sveta Ana koji je u drugoj polovici 18. stoljeću pripojen manastiru Pakra koji je u međuvremenu obnovljen doseljavanjem monaha iz manastira Gomionica.

IZVORI I LITERATURA

- Dušan KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, Beograd, 1996.
- Vladimir KRASIĆ, *Manastir Pakra, Stražilovo*, Novi Sad, 1886., 1633-1638, 1655-1662, 1691-1696.
- Berislav Schejbal, *Manastir Pakra, povijest i radovi sanacije // TV prilog HRT-a, stručni konzultant, komentar pred kamerom*, 2007.; <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/rad-ostalo/767249#>.
- Slavko GAVRILOVIĆ, Ivan JAKŠIĆ, *Izvori o Srbima u Ugarskoj s kraja XVII i početkom XVIII veka*, knj. 1, Beograd, 1987.
- Luka BOSANAC, *Manastir Pakra u Slavoniji*, Pakrac, 2016.
- Dragan DAMJANOVIĆ, *Historicistička obnova crkve Svete Ane u Donjoj Vrijeski, Scrinia Slavonica*, 9, 2009.
- Ioanichie Bălan (arhim.), *Sfântul Visarion Mărturisitorul (1714-c. 1745)*, u: *Patericul românesc*. – ediția a V-a. – Editura Mănăstirii Sihăstria, 2005.

SUMMARY

FROM THE EARLIEST HISTORY OF THE PAKRA MONASTERY

Abstract: The article presents data on the older history of the Pakra Monastery. Tradition attributes the beginnings of the monastery to the time of the migration of the Serbian Orthodox population after the establishment of Ottoman rule in Slavonia, specifically the second half of the 16th century. Although the possibility that some form of life existed at that time should not be ruled out, reliable data indicate that the monastery began to function from the time of the Great Turkish War (1683-1699), with the arrival of monks from the destroyed Mileševo Monastery. A few decades later, around 1732-1735, the monks relocated from the Pakra Monastery to the Saint Ana Monastery. The monastic life was restored after 1738, and a new church was built by 1765.

Keywords: 17th century, 18th century, Pakra Monastery